

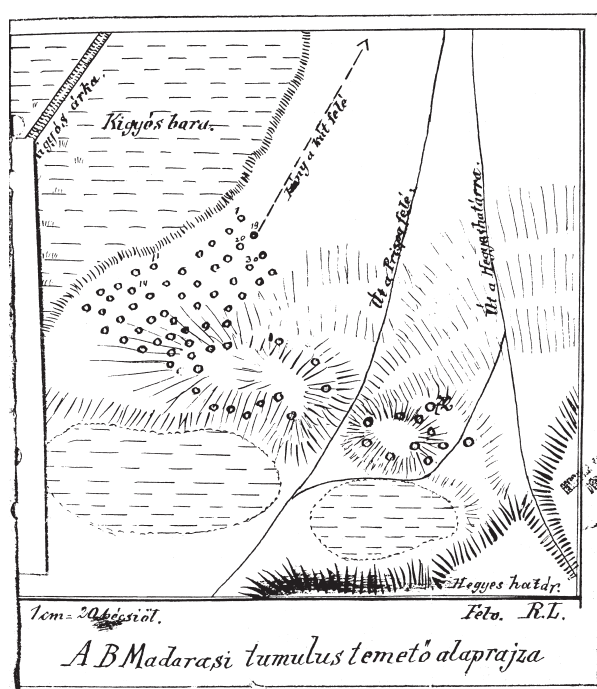
1.
KŐHEGYI MIHÁLY:
A TEMETŐ KUTATÁSTÖRTÉNETE.
ELŐZMÉNYEK ÉS A TELJES FELTÁRÁS
(1963–1975)

Semmiféle nyomunk nincs arra nézve, hogy Latinovics Pál 1902-es híradása előtt a Madaras határában lévő halmok a tudományos világ látókörébe kerültek volna. A Bács-Bodrog vármegye régészeti emlékeit a teljesség igényével számba vevő Dudás Gyula kis könyvében külön alfejezetet szentelt a halmok tárgyalásának, de ebben csak a Rómer ásatta vaskúti halmokat, valamint az általa átkutatott zentai halmokat említi. Ha tudomása lett volna a madarasiakról, úgy aligha hagyja megemlítetlenül őket.¹ Erősíti feltételezésünket a megyei monográfia is. A millenium lázában égő ország minden vármegyéje monográfiában kívánta megörökíteni szűkebb pátriájának dicső történetét. A kétkötetes Bács-Bodrog vármegyét tárgyaló mű Dudás Gyula szerkesztésében jelent meg. Ő írta „A honfoglalás előtti kor és emlékei” címet viselő fejezetet is. Ebben sem található egy árva sor sem Madaras halmairól, pedig a jazygokra külön is kitér.² Bízvást állíthatjuk tehát, hogy Roediger Lajos 1903-as ásata előtt a madarasi halmokról nem értesült a tudományos szakvilág. Roediger hat tumulust (a 11., 14., 19., 20., 30. és a 72. számút) fel is tárt. Az általa felvett térképen [1. kép] feltüntette ezeket. Ezen térkép alapján tudjuk, hogy az első öt az É-i, kisebb halmok közé tartozott, míg a 72. számot viselő azonos az általunk később újra feltárt 1. halommal, mely egyúttal a legnagyobb kiterjedésű és a legmagasabb halom. Roediger ásatásának eredményeit két helyen is közölte.³

Mindegyik halom ki volt rabolva: „A tumulusok megásatása tehát már igen régen történt, talán abban az időben, midőn az oromparton – [az] innen negyedóra távolságban lévő várban – a török tanyázott.” A rablott tumulusokban koporsókapcsokat (Roediger kard összetört darabjainak vélte), edénytöredékeket, törött ezüst karpereceket, borostyángöngyöket talált. Korukat

nem adja meg, de közli még, hogy az oromparton fekvő telep ásata is megkezdődött.⁴

Erről azonban nincs semmiféle híradásunk. Az ásatast a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősege pénzén folytatták és 55 koronába került.⁵ A leletanyagot a megyei (zombori) múzeumba szállították, melynek teljes régészeti anyagát az Alföldi Tudományos Intézet feldolgozta, miután ezt már Buday Árpád felvette programjába.⁶

1. kép Roediger Lajos 1903. évi helyszínrajza a lelőhelyről, a térképezéskor észlelhető halmokkal

1 DUDÁS 1886.

2 DUDÁS 1896.

3 ROEDIGER 1905a; ROEDIGER 1905b.

4 ROEDIGER 1905a, 423.

5 ROEDIGER 1904, 26.

6 BUDAY 1928.

Lehetőség azonban ennek a munkának az elvégzésére csak az 1941-es jugoszláv-magyar események után adódott, amikor a Szegedi Intézet felhozta a zombori múzeum régészeti leleteit és feldolgozta azokat. A délvidéki múzeumokat Banner eleve is a támogatandók közé sorolta.⁷ Nem tudjuk miképpen került a zombori múzeum régészeti leltárkönyvének egy (másolati?) példánya Bajára, de tény, hogy 1952-ben még használhattuk és ki is írtuk a madarasi leleteket. A rendbe rakott gyűjteményből kiállítást is rendeztek az intézet munkatársai Zomborban.⁸

Az újraleltározással párhuzamosan mindegyik meglevő tárgyról fénykép is készült. Ezek a MNM fotótárban ma is megtalálhatóak. Sajnos egy-egy negatívra több tárgyat is fényképeztek, s miután csak 6 × 9 cm-esek a felvételek, a tárgyak ezeken meglehetősen kicsinyek. A felvételek azonban jók, élesek, a tárgyak felismerhetőek és azonosíthatóak. Leltári számokat is feltüntettek rajtuk, melyek a leltárkönyv számaival azonosak (Ltsz.: 602–617.). Megállapítható például, hogy a „kardtöredékeknek” és „eszközműanyagoknak” meghatározott tárgyak valójában S alakú koporsókapcsok darabjai (Ltsz.: 601. és 613.).

A Borovszky Samu szerkesztésében megjelent megyei sorozat Bács-Bodrog vármegyei kötetében Gubitza Kálmán monostorszegi igazgató-tanító foglalta össze a megye őskorát. Ebben megemlíti – igen röviden és semmi újat sem mondva – a madarasi tumulus-csoportot is. Közli, hogy Roediger hatot megásatott közülük. „Az analógiák után e sírok a kiszácsiakkal egykorúak” – írja.⁹ Csakhogy a kiszácsi leletek korát nem mondja meg,¹⁰ csupán Roediger ásatására hivatkozik és a sírok leletanyagát közli. Ezekből egyértelmű, hogy szarmata halomsírokról van szó, azaz időmeghatározása lényegében pontos. Gubitza tehát felülbírált a korábbi álláspontját. Ő rendezte ugyanis a megyei múzeum régészeti kiállítását, melynek képes kalauzát is kiadták.¹¹ A kiállításon kilenc szekrényben mutatta be a megyében addig talált vagy ásatások során előkerült régészeti tárgyakat. A III. szek-

rény II. rekeszében kapott helyet a madarasi anyag, az 5. táblára felfűzve. Megjegyzi, hogy azokból a madarasi tumulusokból kerültek elő, melyeket a „társulat megbízásából” Roediger Lajos ásatott.¹² A leltárkönyv és a leírás összevetéséből kiderül, hogy valamennyi tárgyat kiállították és a vaskorba (!) sorolták.

Hivatkozik a madarasi halmok ásatására – ismét csak nagyon summásan – a községről írott ismertetés is.¹³ Iványi István Bács-Bodrog vármegyéről összeállított könyvében ugyancsak szó esik a Roediger-féle ásatásokról.¹⁴ Lényegében Iványi szavait ismétlik meg majdnem szó szerint a megyéről írott későbbi monográfiák is.¹⁵

Az 1920-as évek végén a szegedi egyetem adjunktusa, Párducz Mihály kezdett el foglalkozni – bizonyára Buday Árpád biztatására – a múzeumok raktáraiban nagy számban felgyülemlett szarmata anyaggal. Első összefoglalójában a halmokat három csoportba osztotta: I. D–É-i irányú lapos sírok; II. Ny–K-i irányú lapos sírok; III. D–É-i irányú halomsírok.¹⁶ Feltűnő, hogy Vaskút és Madaras nem szerepelt a felsorolásban, de a dolgozat szövegében szó esik a madarasi sírokról. A vajszkai temető ismertetése után¹⁷ így folytatja: „Nagyjából ugyanez a helyzet a Bácsmadarastól délre levő Kígyó-bara melletti legelőn feltárt néhány tumulusban is. Az ásatásokat itt Roediger Lajos vezette, s ugyancsak ő tudósít bennünket az ásatás lefolyásáról és annak eredményeiről. Ebben a halmos temetőben 72 halom van egy csoportban. A halmok soros elrendezése itt is mutatkozik, de nem is osztható be minden halom a sorokba. A halmok magassága 5 m-től az alig észrevehetőig változik. A sírok mélysége nagyjából egyezik a vajszkai halmok sírűreg mélységeivel. Hat halmot bontott fel Roediger, de egyben sem talált bolygatatlan csontvázat. Egyetlen felbontott tumulus sem nyújtott határozott támpontot a sírűreg és a csontváz irányítását illetően.” A halomból előkerült, lábszáron keresztül fektetett kardról úgy vélik, hogy az a bolygatás következtében került oda. A hat halom közül háromban a koporsódeszka összefogására alkalmas kapcsok voltak.¹⁸ A

7 BANNER 1942.

8 BANNER 1943; BANNER 1990, 177–178.

9 GUBITZA 1909, 14.

10 GUBITZA 1909, 15–16.

11 GUBITZA–TRENCSÉNYI 1908.

12 GUBITZA–TRENCSÉNYI 1908, 29.

13 IVÁNYI–VINTER 1909, 106.

14 IVÁNYI 1889–1907, III, 73.

15 KEMÉNY 1931, 346; RAPCSÁNYI 1934, 507.

16 PÁRDU CZ 1931, 141.

17 CZIRÁKY 1905, 62–64 nyomán.

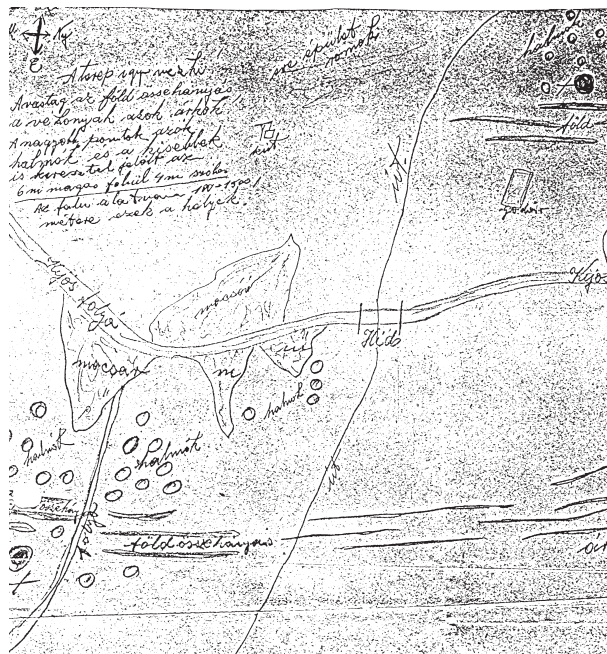
18 Vö. PÁRDU CZ 1931, XVI. tábla, 5. és 10. ábra.

19. halomból előkerült teljes fogazatú lókoponyáról és a 14. és 19. halmokból előkerült borostyán- és mézgyöngyökről emlékezik még meg.¹⁹

Két évvel ezután Török Gyula a Magyarország területén előkerült vandál leleteket közölte.²⁰ 56 lelőhelyet sorol fel, köztük a negyedik Bácsmadaras. Önkritikusan megjegyzi azonban, hogy a „vandál leleteknél sok a bizonytalanság. Később ezeket biztosan máshova kell sorolnunk”.²¹ A madarasiak is – most már tudjuk – az átsorolandók közé tartoznak, mivel a nagyszámú lelet ezt egyértelművé teszi.

Közben azonban történt valami, ami mellett nem mehetünk el szó nélkül. Ásatási munkásaim és a falu lakói is több ízben elmesélték nekem, hogy az 1930-as évek derekán ifj. Burány István módszeres „ásatásokat” folytatott a falu határában. A bomlott idegzetű, vékony fiatalember rendszeresen kijárt a határba, ahol átöltözött munkaruhába és megszállottan kereste a „régiségeket”, melyeket azután egy műgyűjtőnek adott el a szomszéd községben (Bácsalmáson). Paulovics Istvánnak, a Nemzeti Múzeum kiváló régészének is küldött belőlük, hogy ezzel ásatásra bírja. A Paulovics-hagyaték negyedívnyi kis céduláján ez áll: „Ifj. Burány István. Római téglá, érem, 'szláv' fülönfüggő. 132/1934. Lsz.”.²² Az, hogy mikor került az anyag Paulovics kezébe, és milyen úton-módon, nem szerepel a kis cédulán, de mindenképp 1934-nél korábban, ami a leltári számból egyértelműen következik. Úgy látszik, Paulovics nem „mozdult rá” a küldeményre, mert 1934. július 24-én Burány levelet írt a Nemzeti Múzeumnak (esetleg ezzel együtt küldhette el a leleteket): „község közlegelőjén van négy helyet is avar gyűrűk, sáncok, valamint őshalmok vagy hetven darab is.”²³ Burány a pontos címet is közli, ahová az értesítést várja: „Madaras, Főutca 66”. A levélíró majd egy évet várt a régészek érkezésére, azután ismét levéllel jelentkezett a Nemzeti Múzeumnál: „Átérek az őshalmokhoz amit már említettem vannak szép sörjában és össze-vissza nagy és kis telep a kistelepen 32 domb a nagyon 85 darabot olvastam meg a legmagosabb alul átmérő 22 m. nagysága 9 m. tető széles 7 méter, mellette természetesen magaslat rajta néhány etől kisebb dombok. A nép száján az forog itt valamikor a régi időkbe sok értékeket rejtettek el valamelyik halomba... Madaras,

1935. július 14. Ifj. Burány István”.²⁴ A betűhűen közölt levél önmagában is érdekes, hiszen jól azonosítható a temető D-i halomcsoportja, ám még figyelemre méltóbb, hogy 32+85, azaz összesen 117 halomról tudósít. Leveléhez térképet is mellékel, melyen – hevenyészve ugyan – minden általa fontosnak vélt tárgyat, telepalkulatot feltüntetett [2. kép]. A vázlaton vannak nyilvánvaló pontatlanságok. A gémeskút a Madarásról kivezető dűlőút Ny-i oldalára került, holott az a K-in van stb. Látszik, hogy a „Kijós folyó”, azaz a Kígyós két partján még meglehetősen nagy mocsaras területek vannak. Ám a legérdekesebb az, hogy a közlegelő K-i felén, két „mocsár” között 6 halmot, a Kígyóstól É-ra, a faluhoz közel ugyanakkor egy 11 halomból álló csoportot tüntetett fel, ezektől D-re pedig – egy méteres „föld összehányásokkal” elválasztva – van egy másik, 32 halomból álló csoport is. A vázlat alapján egy újabb, 9 halomból álló csoport feltételezhető. Magam az ásatás 14 éve alatt százszor is végigjártam a területet, de halmokat nem észleltem, pedig ez a terület ma is szántatlan legelő. Helybéli ásatási munkásaim sem szóltak soha ilyenekről.

2. kép Burány István vázlata a lelőhelyről és környékéről

19 PÁRDU CZ 1931, 154.

20 TÖRÖK 1933–1934.

21 TÖRÖK 1933–1934, 191.

22 MNM Adattár 73. B. I.

23 MNM Adattár 66. M. II.

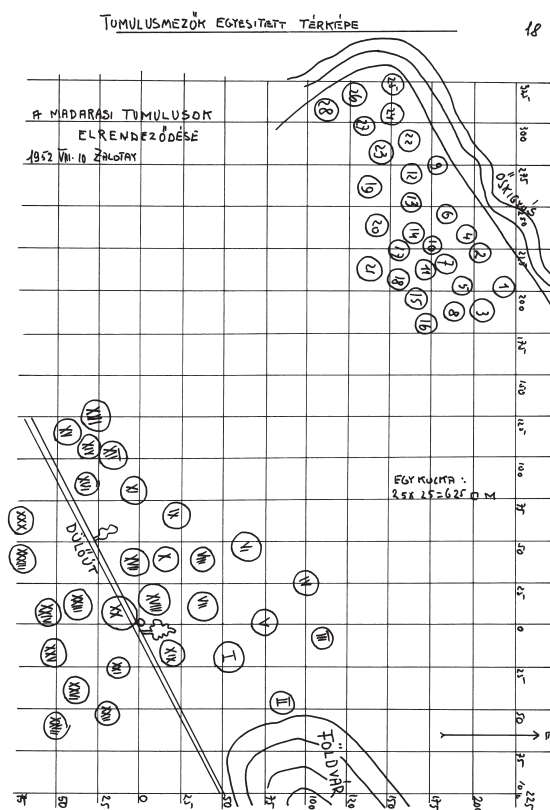
24 MNM Adattár 66. M. II.

A vázlaton feltüntetett „föld összehányásokat” Zalotay Elemér római tábornak nézte 1952-ben,²⁵ de erről még később szó lesz. Most térjünk vissza a leleteket feldolgozó Párducz Mihály-féle munkához.

A bácsmadarasi halmok természetesen belekerültek Párducz Mihály hatalmas, az egész ország szarmata emlékényagát bemutató munkájának harmadik kötetébe is.²⁶ Párducz lényegében Roediger cikke nyomán tárgyalja és fényképeken is közli a sírok anyagát. Vasárnak határozza meg a 11. halom töredékes vasait.²⁷ Tévesen véli madarasinak (bár kérdőjellel) ugyanakkor a 14. halomból előkerültnek a XCII. tábla 9. ábráján bemutatott orsógombot.²⁸ A lelet nem madarasi. Bizonyára összekeveredtek a fényképek; és mivel a leletek már nem voltak hozzáférhetőek, nem tudta ellenőrizni és helyesbíteni a dolgot. A 19. halom kettétört, rosszezüstből készült karperecét magunk is összetartozónak véljük, még ha a két darab nem azonos mélységből és a sír ellentétes oldaláról került is elő.²⁹ A halmos temetőket területileg két csoportra osztja: egy É-ira és egy D-ire. Az utóbbiak „megítélésénél bizonyos problémák merültek fel.” Úgy látja ugyanis, hogy a halmos temetők népe két hullámban jutott el a Duna-Tisza közére és a Tiszántúlra. A második hullám népe a 4. század közepe táján szállta meg a Duna-Tisza közének Szeged–Baja vonalától D-re fekvő területeit. A szarmaták roxolán törzsét tartja a kultúra hordozóinak.³⁰

Párducz Mihály háromkötetes munkáját alapvetőnek tartotta a magyar³¹ és a külföldi kutatás is,³² de számos hiányosságát is megállapította. Bizonyára az alapvetően jóindulatú észrevételek is további munkára sarkallták a szerzőt, bár a Szentés-Vekerzugban előkerült szkíta temetkezés egy időre minden energiáját lekötötte. Egyik utolsó – kronológiai, etnikai és gazdaságtörténeti kérdéseket egyaránt felvető – tanulmányában a madarasi leleteket újra bevonja vizsgálódásai körébe.³³ Az itt vizsgált leletek azonban nem a halmokból kerültek elő; mindössze az I. tábla 1. rajzán szereplő szürke, jól iszapolt és korongolt edény került elő Roediger ásátásakor.³⁴ Ennek

Párducz végül 51 párhuzamát találta meg. Magát a tárgyat a hun korba sorolja, a földbe kerülés idejét pedig a 4. század második felére teszi.³⁵ Párducz magyarországi torzított koponyás lelőhelyeket tárgyaló könyvében nem szerepel Madaras, hiszen ekkor még nem volt ismert a 153. és a 160. sír enyhén, valamint a 209. és az 583. sír erősen torzított koponyája. Mindettől függetlenül általában helyesen állapítja meg, hogy az a népcsoport, mely halottait D–É-i irányban temette el, túlnyomó többségben szarmata-kaukázusi népelemekből állt, melyek a magyar Alföldre a hunokkal együtt kerültek.³⁶

3. kép Zalotay Elemér 1952-ben készített felmérése a halmokról

25 RADNÓTI 1954, 78; H. TÓTH 1990, 133.

26 PÁRDU CZ 1950, 75.

27 PÁRDU CZ 1950, XCII. tábla, 1–4.

28 PÁRDU CZ 1950, XCII. tábla, 9.

29 PÁRDU CZ 1950, XCII. tábla, 5.

30 PÁRDU CZ 1950, 117.

31 HARMATTA 1952a; KOVRIG 1953.

32 EISNER 1951; SCOLLAR 1955.

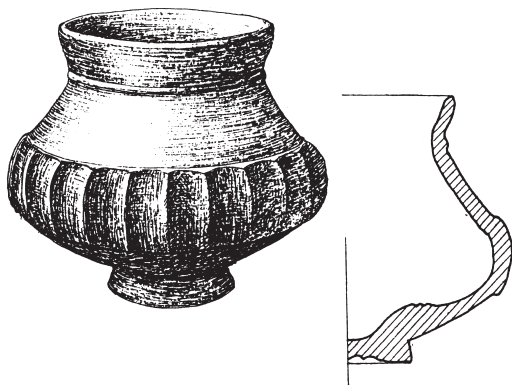
33 PÁRDU CZ 1959a, 363.

34 MNM Fotótár 617.

35 PÁRDU CZ 1959a, 334, 64. jegyz., 12. szám alatt.

36 PÁRDU CZ 1959a, 381.

Érdekes módon Párducz Mihály tudomást sem vett arról az ásatásról, mely 1952-ben folyt Zalotay Elemér vezetésével a Madaras-Halmok lelőhelyen.³⁷ A tumulusokat – Roediger ásatási térképéről mit sem tudva – Zalotay újra felfedte és beszámozta. Négyzethálón külön tüntette fel a D-i, majd az É-i halmokat, azután összesítve is megrajzolta azokat [3. kép]. A felmérés – az ásatáson már magam is segédkeztem – lépéssel és mérőszalaggal történt. A 17., 19. és a 20. tumulust fel is tárta Zalotay. A 17. halom ki volt rabolva. A sír tájolása D–É-i. A halom fel nem dúlt É-i felében az ásató „boronaházat” talált. Úgy vélte, ezzel bélelték ki a sírt a halottak számára. A gerendákon „keresztül a hullatér be volt fedve ugyancsak vékony boronafákkal.” Az S alakú kapcsokat (ebből 3 db került elő) belülről verték bele a boronafalba – vélte Zalotay. Az építménynek fafenekéje nem volt, ellenben meszes pernyével, hamuval kitapasztották. A bolygatatlan É-i felében, a lábszárak között „kelta ízlésű, oldalán tagolt behomorításokkal ellátott, feketés becsiszolt falú profilált fenekű kis edény állott.” [4. kép] A bal kézfej környékéről egy agyag orsógomb került elő. A 19. halomban centikkel mentek el kutatóárkai a sír mellett, amint azt később megállapíthattuk.³⁸ Egy kis „kőhegyen” kívül nem talált semmit. „Ha paleolitikus eredetű, akkor itt másodlagos fekvésű kell legyen” – jegyzi meg a sírlapon. Az általa 20. halomnak nevezett tumulusban semmit sem talált.³⁹

4. kép A 17. halom késő szarmata kori edénye Zalotay ásatásából

A Múzeumi Központ Nagy Lászlót küldte Zalotay segítségére. A 17. halmot már az ő jelenlétében tárták fel. Zalotay jelentésében összefoglalóan így ír: „nem abszurdum, ha a mai cserepet nem tartom szarmatakorinak, hanem ennél előbbinek. Legalább kelta korinak. Pedig a pattingatott kőhegy még előbbi időkre mutat.”⁴⁰ Zalotay Elemér még ugyanakkor terepbejárást is végzett és a közlegelőn egy „földvárat” talált, melyet római *castrum*nak vélt. Ennek felmérését a Múzeumi Központnak küldte el, ahol Mócsy Andrászt bízták meg a helyzet tisztázásával, aki azt nem tartotta rómainak. Ráadásul „egy idősebb ember szerint itt urasági szérű” volt, s ezt árkolhatták körül.⁴¹ Zalotay Elemér nem akart belenyugodni Mócsy szakvéleményébe, azt nem fogadta el. Az egész madarasi munka felülvizsgálására Dombay János pécsi régészt küldték ki, aki nagyon kollegiálisan nyilatkozott a látottakról, de a *castrum* kérdésében – ös-koros lévén – nem foglalt állást.⁴²

A madarasi ásatások korai szakasza ezzel lezárult. Bizonyára ez az áldatlan vita és Zalotay Elemér sírlapjainak ellentmondásos, elégtelen adatai riasztották vissza Párducz Mihályt a madarasi ásatás eredményeinek felhasználásától, pedig időközben Zalotay Elemér, az Orosháza-tanya körárkos sír feldolgozásakor – az *Archaeológiai Értesítő* hasábjain – hírt adott a katymári és a madarasi észlelésekről is. Igaz, nagyon röviden: „E feltárás óta alkalmam kínálkozott további szarmatakori sírok feltárására is. Ilyenek a katymári és madarasi sírmezőké, ahol igen vigyáztam arra, hogy az esetleg hasonló temetési mód nyomai el ne kerüljék a figyelmelemet. Mindkét helyen észleltem kisebb-nagyobb árokkeletnyomokat, de a Duna-Tisza közti futóhomok nem tette lehetővé, hogy olyan feltárást végezzek, mint amilyent a tiszántúli talajban sikerült.”⁴³

A Madaras-Halmok temetőjének megmentését-feltárását Kőhegyi Mihály vette kézbe. A földhordással veszélyeztetett halmok felbontását 1957-ben kezdte, ekkor az I. halmot tárta fel. Megállapítható volt, hogy a nagyméretű (3,16 × 2,63 m) és az eredeti talajba 1,2 m-re mélyedő sírkamrát már többszörösen kibontották. A 27 m átmérőjű és 3 m magas halom korát egy S alakú koporsókapocs töredéke és egy késő szarmata

37 RADNÓTI 1954, 78; H. TÓTH 1990, 133.

38 Ez a magam számozásában a 18. halom, illetve a 65. sír.

39 A későbbi ásatás során kiderült, hogy ez egy természetes magaslat, és Zalotay valójában az általunk feltárt 657. halomsír É-i oldalát vágta át eredménytelenül. Zalotay ásatási jelentését lásd: MNM Adattár 48. M. I.; ennek másodpéldányát lásd: TIM Adattár 968/II.

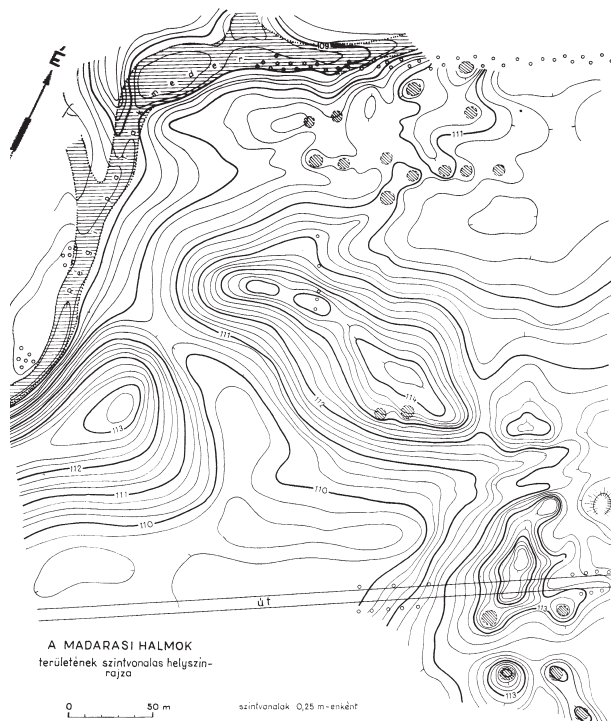
40 Zalotay jelentését lásd: TIM Adattár 968/II, 5.

41 Mócsy ásatási jelentését lásd: MNM Adattár 23. B. I.

42 Dombay jelentését lásd: MNM Adattár 34. B. I.

43 ZALOTAY 1953, 63.

edény több darabja határozta meg.⁴⁴ 1963-ban a halmok minden eddiginél nagyobb veszélybe kerültek, mivel a földterület a FISZ (Falusi Ifjúsági Szövetkezet) használatába ment át, és a fiatalok szőlőt és gyümölcsöt akartak ide telepíteni. A mentést feszített ütemben kellett folytatni. Miután a Zalotay-felmérés (inkább vázlatról van szó) annyira eltért a mi mérésünktől [5. kép], hogy azonosítása a terepen – többszöri kísérletezés után – sem sikerült, elhatároztuk, hogy a halmokat újraszámozzuk.

5. kép Kőhegyi Mihály 1963-as felmérése a lelőhelyről, az ásatásai idején még észlelhető halmokkal

Az É-i sor legnyugatibb tagjával kezdtük a feltárást. Embereimmel együtt felfigyeltünk arra, hogy a hereföldön egyes helyeken kerek foltokban zöldebb a növényzet, ahol pedig halom már nem is volt észlelhető a terepen. A szokásos módszerrel húzott árokkal megtaláltuk az első szabványos, téglalap alakú sírt, melynek a 7. sorszámot adtuk. Miután ez nem kevesebbet jelentett, mint azt, hogy a halmok között is vannak sírok, jelentettem Párducz Mihálynak megállapításomat és arra kértem, vegye át a munkát, de ő – más feladataira hivatkozva – elutasította ezt. Abban állapotunk meg,

hogy a teljes területet – az általánosan szokásos módszerrel – feltárom. A munkát azután több éven keresztül folytattuk és végül a teljes temetőt feltártuk. Az elévített munka jobb áttekinthetőségét szem előtt tartva listát készítettem a feltárás egyes szakaszairól:

1.	1957. 07. 23. – 08. 12.	I. halom	
2.	1963. 09. 09. – 10. 05.	1–2, 4–12. sír	
3.	1963. 10. 21. – 11. 09.	13–19. sír	
4.	1964. 04. 13. – 25.	20–22. sír	
5.	1964. 06. 08. – 27.	23–41. sír	
6.	1965. 04. 05. – 30.	42–56. sír	
7.	1965. 09. 28. – 10. 30.	57–68. sír	
8.	1966. 03. 14. – 05. 06.	69–117. sír	
9.	1966. 11. 12. – 12. 03.	118. sír	
10.	1967. 03. 13. – 07. 16.	119–183. sír	
11.	1967. 10. 23. – 11. 14.	184–193. sír	
12.	1968. 03. 25. – 05. 24.	194–196. sír	3000 m ²
13.	1968. 09. 21. – 11. 29.	197–243. sír	3180 m ²
14.	1969. 03. 17. – 06. 20.	244–302. sír	
15.	1969. 07. 14. – 12. 03.	303–374. sír	9200 m ²
16.	1970. 06. 06. – 11. 27.	375–497. sír	11200 m ²
17.	1971. 03. 29. – 12. 10.	498–609. sír	14000 m ²
18.	1972. 01. 02. – 12. 08.	610–643. sír	17760 m ²
19.	1973. 04. 09. – 12. 03.	644–658. sír	14900 m ²
20.	1974. 01. 23. – 12. 06.	659–663. sír	12600 m ²
21.	1975. 04. 14. – 10. 08.	664–666. sír	7600 m ²

Jól látszik, hogy kezdetben a Magyar Nemzeti Múzeumtól kapott csekély összeggel csak kisebb terület tudtunk átvizsgálni. Ilyen ütemben évtizedekig elhúzódott volna a feltárás, ezért a Bács-Kiskun megyei tanács elnökéhez, dr. Gajdócsi Istvánhoz fordultunk segítségért. Az ő anyagi támogatásával azután viszonylag gyors ütemben sikerült az igen nagy, összességében mintegy 145.000 m²-es terület feltárása, melyen 666 sírt találtunk, de ezek nem mindegyike szarmata sír, hiszen a temető közepén egy DNy-ÉK-i irányban húzódó dombháton egy kis létszámú Árpád-kori temető

44 Sz. BURGER 1958, 31; H. TÓTH 1990, 133.

és egy nagyobb kiterjedésű Árpád-kori település feltárását is el kellett végeznünk.

A feltárás állásáról, valamint a legfontosabb szakmai eredményekről minden évben összefogla-

lókat közzeltünk magyarul⁴⁵ és németül.⁴⁶ A helyi és országos napilapok pedig folyamatosan írtak az ásatásról. Így az érdeklődő nagyközönség is hírt kapott róluk.⁴⁷

45 Sz. BURGER 1964a, 46–47; Sz. BURGER 1965a, 45; Sz. BURGER 1966, 57; Sz. BURGER 1968, 42; Sz. BURGER 1969a, 44; Sz. BURGER 1970a, 52; Sz. BURGER 1971a, 49–50; Sz. BURGER 1971b, 51–52; Sz. BURGER 1973a, 73–74; Sz. BURGER 1975a, 72; Sz. BURGER 1976a, 52. Eközben szaklapokban is beszámoltunk munkánkról: KŐHEGYI 1971a; KŐHEGYI 1980; KŐHEGYI 1994; KŐHEGYI–VÖRÖS 1996; KŐHEGYI–VÖRÖS 1998; illetve mások is használhatták leletgyűttesünket: KULCSÁR 1986, 31, 39, 41, 45–46, 72.

46 Sz. BURGER 1964b, 258; Sz. BURGER 1965b, 239; Sz. BURGER 1967, 227; Sz. BURGER 1968–1969, 134; Sz. BURGER 1969b, 259; Sz. BURGER 1970b, 313–314; Sz. BURGER 1971c, 275; Sz. BURGER 1972, 261; Sz. BURGER 1973b, 272; Sz. BURGER 1975b, 307; Sz. BURGER 1976b, 301. A rövid beszámolókat összefoglalóan közli H. TÓTH 1972, 242–246; H. TÓTH 1990, 133–137.

47 A cikkek válogatott felsorolását lásd: PAJOR 1999, 116–120.